

บทที่ 4

ผลการศึกษา

จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างทำให้ผู้ศึกษาได้ข้อมูลที่ต้องการศึกษา เกี่ยวกับปัญหาอุปสรรคในการปฏิบัติหน้าที่คุ้มครองพยานของเจ้าหน้าที่กรมสอบสวนคดีพิเศษในหลาย ๆ ด้าน โดยสามารถแยกได้ดังต่อไปนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลภูมิหลังของกลุ่มตัวอย่าง

ส่วนที่ 2 ลักษณะทั่วไปของการปฏิบัติหน้าที่คุ้มครองพยานของเจ้าหน้าที่กรมสอบสวนคดีพิเศษ

ส่วนที่ 3 ปัญหาในการปฏิบัติหน้าที่คุ้มครองพยานของเจ้าหน้าที่กรมสอบสวนคดีพิเศษ

ส่วนที่ 4 ปัญหาสำคัญในการปฏิบัติหน้าที่คุ้มครองพยานของเจ้าหน้าที่กรมสอบสวนคดีพิเศษ

ส่วนที่ 5 แนวทางการแก้ไขปัญหา

ส่วนที่ 6 สรุปและอภิปรายผลการศึกษา

ส่วนที่ 1 ข้อมูลภูมิหลังของกลุ่มตัวอย่าง

ตัวอย่างที่เลือกมาเพื่อสัมภาษณ์เก็บข้อมูลมีคุณสมบัติ ดังต่อไปนี้

1. เป็นเพศชาย 5 คน เพศหญิง 1 คน
2. อายุของตัวอย่าง ได้แก่ 26, 28, 32, 32, 37, 45
3. เป็นข้าราชการระดับ 4 จำนวน 3 คน, ระดับ 5 จำนวน 1 คน, ระดับ 6 จำนวน 2 คนและเคยปฏิบัติงานด้านการคุ้มครองพยานมาแล้วมากกว่า 1 ปีขึ้นไป
4. สาขาที่จบการศึกษา ได้แก่ นิติศาสตร์ รัฐศาสตร์ การจัดการ สื่อสารมวลชน อาชีววิทยาและการบริหารงานยุติธรรม และบริหารธุรกิจ
5. กำลังศึกษาต่อ 3 คน ไม่ได้กำลังศึกษาต่อ 3 คน
6. สถานภาพครอบครัว เป็นโสด 3 คน สมรสแล้ว 3 คน
7. ทั้งหมดเคยปฏิบัติหน้าที่คุ้มครองพยานตั้งแต่ 1 คนไปจนถึงเคยปฏิบัติหน้าที่คุ้มครองพยาน 6 คนและเคยฝึกอบรมในหลักสูตรต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องจำนวนไม่เท่ากัน

ส่วนที่ 2 ลักษณะทั่วไปของการปฏิบัติหน้าที่คุ้มครองพยานของ
เจ้าหน้าที่กรมสอบสวนคดีพิเศษ

หน่วยงานหลักที่รับผิดชอบเรื่องการคุ้มครองพยานของประเทศไทยคือสำนักงานคุ้มครองพยาน กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรมซึ่งเป็นหน่วยงานระดับนโยบายที่ตั้งขึ้นมาใหม่เมื่อปีพ.ศ.2546 การปฏิบัติหน้าที่คุ้มครองพยานซึ่งต้องใช้กำลังพลที่ผ่านการฝึกฝนเป็นสิ่งที่ยุทธศาสตร์นี้มีไม่เพียงพอ ทำให้ต้องประสานขอความร่วมมือในการคุ้มครองพยานไปยังหน่วยงานที่มีกำลังพลดังที่ได้กล่าวไปแล้ว กรมสอบสวนคดีพิเศษซึ่งเป็นหนึ่งในหน่วยงานที่มีความพร้อมด้านกำลังพลในระดับหนึ่งจึงรับผิดชอบในการคุ้มครองพยานในคดีพิเศษ ดังนั้น พยานที่เข้าสู่การคุ้มครองพยานของกรมสอบสวนคดีพิเศษจึงอาจมาจากการประสานมาของสำนักงานคุ้มครองพยาน กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพหรืออาจมาจากการพิจารณาของกรมสอบสวนคดีพิเศษเองก็ได้โดยที่กรมสอบสวนคดีพิเศษได้ตั้งผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านคดีพิเศษซึ่งเป็นข้าราชการระดับ 9 ขึ้นมาหนึ่งคนเพื่อรับผิดชอบกลับกรองงานคุ้มครองพยานนี้

อย่างไรก็ตาม กรมสอบสวนคดีพิเศษเองก็มีกำลังพลเพียง 600 กว่าคนและทั้งหมดก็ไม่ได้รับการฝึกอบรมในด้านการคุ้มครองพยานโดยตรงมา ทำให้กรมสอบสวนคดีพิเศษจำเป็นต้องใช้บุคลากรที่มีอยู่ในตำแหน่งต่าง ๆ ไปปฏิบัติหน้าที่ดังกล่าวซึ่งอาจดูไม่เหมาะสม เช่น การที่พนักงานสอบสวนคดีพิเศษและเจ้าหน้าที่คดีพิเศษซึ่งควรมีบทบาทหลักในการสืบสวนสอบสวนคดีพิเศษหลายคนต้องไปปฏิบัติหน้าที่คุ้มครองพยานเป็นระยะเวลานาน เป็นต้น และปัญหานี้ก็น่าจะเกิดกับหน่วยงานที่มีอำนาจปฏิบัติหน้าที่คุ้มครองพยานอื่น ๆ อีก 6 แห่งด้วย ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่างานการคุ้มครองพยานยังประสบปัญหาขาดแคลนบุคลากรที่มีความพร้อมและเชี่ยวชาญในด้านนี้โดยตรง ทั้งในระดับหน่วยงานเชิงนโยบายคือสำนักงานคุ้มครองพยาน กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม และในระดับหน่วยงานเชิงปฏิบัติทั้ง 7 แห่งที่ได้ประสานความร่วมมือระหว่างกันด้วย

แต่ละสำนักคดีในกรมสอบสวนคดีพิเศษเมื่อจะใช้มาตรการคุ้มครองพยาน อาจจัดให้เจ้าหน้าที่ของสำนักตนเองเป็นผู้คุ้มครองหรืออาจส่งเรื่องมาให้ส่วนปฏิบัติการพิเศษ สำนักพัฒนาและสนับสนุนคดีพิเศษ จัดเจ้าหน้าที่ไปคุ้มครองพยานก็ได้ เนื่องจากการคุ้มครองพยานเป็นอำนาจหน้าที่โดยตรงประการหนึ่งของส่วนปฏิบัติการพิเศษ ตามที่ระบุไว้ในคำสั่งกรมสอบสวนคดีพิเศษที่ 107/2549 ลงวันที่ 3 เมษายน 2549 เรื่อง กำหนดอำนาจหน้าที่ความรับผิดชอบของสำนักคดีและกลุ่มงานในการดำเนินการตามพระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. 2547 ดังต่อไปนี้

ส่วนปฏิบัติการพิเศษมีอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบในงานดำเนินการเกี่ยวกับงานสรรพาวุชและคลังอาวุธของกรม สนับสนุนการปฏิบัติงานของสำนักคดีต่าง ๆ ในการเข้าดำเนินการตามคดีพิเศษ การจับกุม การปฏิบัติการจับกุม การช่วยเหลือตัวประกัน การคุ้มครองพยาน การควบคุมตัวผู้ต้องหางานด้านการข่าว ความมั่นคง ให้มีอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบในการสืบสวนและสอบสวนคดีพิเศษตามที่อธิบดี หรือรองอธิบดีผู้ได้รับมอบหมาย ได้สั่งการ หรือมอบหมายให้ปฏิบัติ

นอกจากนี้ ส่วนปฏิบัติการพิเศษ กรมสอบสวนคดีพิเศษยังมีลักษณะเฉพาะตัวอีก 2 ประการ กล่าวคือ ประการแรก ส่วนปฏิบัติการพิเศษต้องรับผิดชอบงานด้านการรักษาความปลอดภัยอาคารและควบคุมผู้ต้องหาของกรมสอบสวนคดีพิเศษด้วย โดยต้องจัดเจ้าหน้าที่ในสวนเป็นเวรรักษาการณ์เพื่อรับผิดชอบภารกิจดังกล่าววันละ 2 คน สิ่งที่มาตามก็คือ กำลังพลในส่วนปฏิบัติการพิเศษติดภารกิจทั้งการคุ้มครองพยานและการเข้าเวรฯจนไม่สามารถปฏิบัติงานด้านคดี เช่น การสืบสวนสอบสวนได้อย่างเต็มที่ ทำให้ในรอบปี 2549 ที่ผ่านมามีส่วนปฏิบัติการพิเศษมีคดีพิเศษที่รับผิดชอบในด้านสืบสวนสอบสวนเพียง 1 คดีและการตรวจสอบข้อเท็จจริงอีก 1 กรณีเท่านั้นซึ่งอาจถูกประเมินจากผู้บังคับบัญชาได้ว่าน้อยเกินไป

ลักษณะเฉพาะอีกประการหนึ่งคือการเป็นหน่วยที่ทำงานภาคปฏิบัติและเกี่ยวข้องกับการใช้สรรพาวุช และภารกิจที่ได้รับมอบหมายก็เป็นเชิงสนับสนุนภารกิจหลักคือการสืบสวนสอบสวนคดีพิเศษ ทำให้กำลังพลส่วนหนึ่งมีความรู้สึกว่าเป็นการบรรจุคนในงานที่ไม่เหมาะสมเนื่องจากเมื่อพิจารณาจากคุณลักษณะทางกายภาพ วุฒิการศึกษาและประสบการณ์ของตนเองแล้วมีความเห็นที่ไม่เหมาะกับงานที่ปฏิบัติอยู่ และต้องการได้รับโอกาสจากผู้บังคับบัญชาในการมอบหมายงานอื่น ๆ บ้าง เพื่อเป็นการพิสูจน์ศักยภาพและยกระดับภาพลักษณ์ของหน่วยที่อาจถูกมองจากภายนอกว่าเป็นหน่วยใช้กำลังเท่านั้นด้วย

อย่างไรก็ตาม เมื่อส่วนปฏิบัติการพิเศษรับเรื่องการคุ้มครองพยานจากสำนักคดีต่าง ๆ ที่เสนอขออนุมัติผู้บังคับบัญชามาตามลำดับขั้น ผู้อำนวยการส่วนปฏิบัติการพิเศษจะมอบหมายงานคุ้มครองพยานรายนั้น ๆ ให้กับชุดปฏิบัติการชุดใดชุดหนึ่งรับผิดชอบหรืออาจจัดเจ้าหน้าที่ไปปฏิบัติหน้าที่ด้วยตนเองก็ได้ ถ้าเป็นกรณีแรกหัวหน้าชุดปฏิบัติการก็จะจัดเจ้าหน้าที่ในชุดไปปฏิบัติหน้าที่ผลัดละ 2 คนสลับกันเป็นวงรอบเวลาตามที่ตกลงกันเองซึ่งอาจเป็น 7 วัน 10 วัน 15 วัน 1 เดือน หรืออื่น ๆ ตามที่เห็นสมควร แต่โดยส่วนมากจะนิยมใช้วงรอบเวลาผลัดละ 10 วันเป็นหลัก ถ้าเป็นกรณีที่สองผู้อำนวยการส่วนปฏิบัติการพิเศษอาจมอบหมายงานคุ้มครองพยานบางราย

ให้กับเจ้าหน้าที่ที่ตนเลือกเองโดยเฉพาะเจาะจงก็ได้ซึ่งกรณีนี้จะเกิดขึ้นไม่บ่อยนัก และกำหนดระยะเวลาในการอนุมัติคุ้มครองพยานของกรมสอบสวนคดีพิเศษก็จะเป็นเวลา 3 เดือน เมื่อครบเวลาก็จะต้องเสนอเรื่องเพื่อพิจารณาว่าจะขยายการคุ้มครองต่อไปหรือไม่ ถ้าได้รับอนุมัติให้ขยายเวลาก็จะต่อไปอีกครั้งละ 3 เดือนแต่รวมแล้วไม่เกิน 2 ปี

ต่อจากนั้นเจ้าหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายหน้าที่ก็จะต้องทำเรื่องขออนุมัติเดินทางไปราชการ การยืมเงินตราของราชการ การเบิกรถยนต์ การเบิกอาวุธเครื่องมือเครื่องใช้ต่าง ๆ ตลอดจนจนธุรการด้านต่าง ๆ ทั้งหมดก่อนที่จะออกเดินทางไปปฏิบัติหน้าที่ ณ สถานที่ที่พยานพักอาศัยหรือสถานที่ที่จัดให้พยานพักอาศัยในกรณีการคุ้มครองพยานนอกที่พักอาศัยของพยาน

เจ้าหน้าที่จะศึกษาข้อมูลเบื้องต้นต่าง ๆ เพื่อวางแผนการปฏิบัติหน้าที่และเดินทางไปที่พักอาศัยพยานหรือสถานที่ที่เจ้าหน้าที่จัดหาเอง เมื่อพบพยานก็จะเป็นการแนะนำตัว การตกลงทำเงื่อนไขในการคุ้มครองพยานโดยที่ทั้งเจ้าหน้าที่และพยานลงลายมือชื่อทั้งสองฝ่ายเป็นการยินยอมผูกพันตามเงื่อนไขนั้น และปฏิบัติหน้าที่ตามเงื่อนไขนั้นต่อไป เงื่อนไขในการคุ้มครองพยานจึงเป็นแนวทางหลักในการปฏิบัติหน้าที่ เช่น จะคุ้มครองทั้ง 24 ชั่วโมงหรือพยานต้องการความเป็นส่วนตัว(ไม่ต้องการให้เจ้าหน้าที่อยู่ด้วย)ในเวลาใดบ้างหรือไม่ หากพยานต้องการเดินทางออกนอกเขตที่กำหนดไว้ต้องแจ้งเจ้าหน้าที่ทุกครั้ง การไปปรากฏตัวตามสถานที่ชุมนุมชนจะต้องแจ้งและขออนุญาตเจ้าหน้าที่ เป็นต้น โดยส่วนใหญ่แล้วในช่วงเวลากลางวันเจ้าหน้าที่มักประกบพยานไว้ไม่ว่าพยานจะอยู่ที่พักอาศัยหรือเดินทางไปที่ได้ก็ตาม

สภาพโดยรวมจึงกล่าวได้ว่าการปฏิบัติภารกิจคุ้มครองพยานของเจ้าหน้าที่กรมสอบสวนคดีพิเศษเป็นภารกิจหนึ่งที่กรมสอบสวนคดีพิเศษให้ความร่วมมือในการเป็นหน่วยงานเชิงปฏิบัติ เพื่อตอบสนองนโยบายด้านการอำนวยความยุติธรรมของรัฐ ถึงแม้จะมีข้อจำกัดเรื่องจำนวนบุคลากรและการฝึกฝนความเชี่ยวชาญด้านการคุ้มครองพยานโดยตรง กรมสอบสวนคดีพิเศษก็ให้ความสำคัญกับการคุ้มครองพยาน โดยอนุมัติการคุ้มครองพยานในคดีพิเศษรายสำคัญหลายรายและจัดเจ้าหน้าที่ที่มีอยู่ไปปฏิบัติหน้าที่คุ้มครองพยานเสมอมา ส่วนปฏิบัติการพิเศษ สำนักพัฒนาและสนับสนุนคดีพิเศษเป็นหน่วยงานหนึ่งที่ได้รับมอบหมายภารกิจดังกล่าวเป็นหนึ่งในภารกิจหลักและเจ้าหน้าที่ในส่วนปฏิบัติการพิเศษได้ปฏิบัติหน้าที่คุ้มครองพยานในคดีพิเศษมาแล้วหลายราย เจ้าหน้าที่เหล่านั้นต้องประสบกับปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ในการปฏิบัติงานหลายประการซึ่งนำมาสู่การศึกษาปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ เหล่านี้ในรายละเอียดต่อไป

ส่วนที่ 3 ปัญหาในการปฏิบัติหน้าที่คุ้มครองพยานของ เจ้าหน้าที่กรมสอบสวนคดีพิเศษ

1. ปัญหาด้านบุคลากร (เจ้าหน้าที่คุ้มครองพยาน)

1.1 กรณีที่ยานเป็นผู้หญิงแต่เจ้าหน้าที่คุ้มครองพยานเป็นผู้ชาย

พบว่าปัญหาที่เกิดขึ้น คือ การวางตัวของเจ้าหน้าที่ที่จะต้องกระทำโดยความระมัดระวังอย่างรอบด้าน เพื่อไม่ให้เกิดความประพัตที่ไม่เหมาะสมซึ่งเป็นสิ่งที่เจ้าหน้าที่คุ้มครองพยานต้องมีความกังวลนอกเหนือไปจากเรื่องการดูแลความปลอดภัยของพยาน และปัญหานี้เป็นเรื่องที่อ่อนไหว (sensitive) ที่เจ้าหน้าที่สามารถถูกร้องเรียนต่อผู้บังคับบัญชาได้โดยง่าย ทำให้เจ้าหน้าที่อาจสูญเสียขวัญกำลังใจในการปฏิบัติหน้าที่ได้

ปัญหาความแตกต่างทางเพศนี้จะยิ่งเห็นได้ชัดเจนขึ้นในกรณีที่พยานที่เป็นผู้หญิงได้รับการคุ้มครองพยานในสถานที่ซึ่งเจ้าหน้าที่จัดไว้ให้โดยลำพัง มิได้อาศัยอยู่กับครอบครัวหรือญาติ พี่น้องตามปกติ เมื่อพยานเข้าที่พักอาศัยเจ้าหน้าที่คุ้มครองพยานที่เป็นผู้ชายก็จะดูแลความปลอดภัยได้ไม่สะดวกเต็มที่ ทำให้เกิดความลำบากใจในการปฏิบัติหน้าที่เนื่องจากการที่ต้องคำนึงถึงความเหมาะสมในหลาย ๆ ด้านประกอบ

นอกจากนี้จากการสัมภาษณ์ตัวอย่างที่เป็นสตรี พบว่า บางครั้งพยานที่เป็นผู้หญิงจะมีลักษณะเฉพาะตัวของผู้หญิงบางประการที่เจ้าหน้าที่คุ้มครองพยานผู้ชายจะต้องพยายามทำความเข้าใจและยอมรับ เช่น การที่พยานผู้หญิงต้องการพูดคุยกับผู้อื่นในเรื่องส่วนตัวหรืออาจมีบางเรื่องที่ไม่สามารถปรึกษาเจ้าหน้าที่ผู้ชายได้ สิ่งนี้อาจทำให้เกิดความอึดอัดทั้งตัวเจ้าหน้าที่และพยานได้

1.2 คุณสมบัติต่าง ๆ ของเจ้าหน้าที่คุ้มครองพยาน

พบว่าสิ่งที่ตัวอย่างเห็นว่ามีผลต่อการปฏิบัติหน้าที่ คือ อายุของเจ้าหน้าที่คุ้มครองพยานที่มีหลายระดับตั้งแต่ระดับต่ำสุด 24 ปี ไปจนถึง 52 ปี สิ่งนี้อาจส่งผลกระทบได้เพราะถ้าอายุน้อยเกินไปก็จะดูไม่น่าเชื่อถือพยานอาจรู้สึกว่าจะไม่ปลอดภัยเท่าที่ควร หรือถ้าเจ้าหน้าที่อายุมากเกินไป ก็จะมีผลต่อความคล่องแคล่วในการปฏิบัติหน้าที่ได้

ในเรื่องของตำแหน่งนั้นพบว่า ผู้มีตำแหน่งหน้าที่ที่สูงบางคนปฏิเสธงานคุ้มครองพยานเนื่องจากเห็นว่าเป็นงานประจำ (routine work) ที่ไร้ความท้าทาย ไม่จำเป็นต้องใช้ความสามารถอะไรมากมาย(และทัศนคติเช่นนี้ก็พบได้ในเพื่อนร่วมงานส่วนอื่น ๆ ในกรมสอบสวน

คดีพิเศษตลอดจนในระดับผู้บริหารบางคนด้วย) ส่วนเรื่องวุฒิกการศึกษาพบว่าไม่มีผลมากนักต่อการปฏิบัติหน้าที่ นอกจากนี้ ปัญหาอื่น ๆ ที่พบเป็นประเด็นย่อย ๆ เช่นบุคลิกท่าทางของเจ้าหน้าที่ที่ดูไม่น่า เชื่อถือ ประสิทธิภาพในการทำงานของเจ้าหน้าที่บางคนน้อยเกินไป เจ้าหน้าที่บางส่วนไม่สามารถขั้บรณนตได้ เจ้าหน้าที่บางส่วนสายตาสั้น เป็นต้น

1.3 สถานภาพของเจ้าหน้าที่

จากการศึกษาพบว่าสถานภาพหลัก ๆ 2 ประการ ที่มีผลต่อการปฏิบัติหน้าที่ คู้มครองพยาน คือ สถานภาพครอบครัวและสถานภาพการศึกษา ในด้านครอบครัวนั้นยอมปฏิเสธไม่ได้ว่าเจ้าหน้าที่ทุกคนยอมมีภาระทางครอบครัวที่ต้องดูแล อาจเป็นบิดามารดา พี่น้อง หรือภรรยาและบุตร การปฏิบัติหน้าที่คู้มครองพยานซึ่งเป็นงานที่ไม่สามารถกำหนดตารางเวลาได้ตายตัวก็จะส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ในครอบครัวได้ ปัญหานี้จะยิ่งเด่นชัดมากขึ้นถ้าหากเป็นกรณีที่เจ้าหน้าที่ต้องไปปฏิบัติหน้าที่ในต่างจังหวัดเป็นระยะเวลาานาน ๆ

ส่วนในด้านสถานภาพการศึกษาพบว่าเจ้าหน้าที่หลายคนกำลังศึกษาต่อในระดับต่าง ๆ ทั้งในระดับบัณฑิตและมหาบัณฑิตขึ้นไป ตรงจุดนี้ทำให้เจ้าหน้าที่บางส่วนนั้นเกิดความพะวัภพะวงโดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อถึงช่วงเวลาใกล้สอบหรือทำรายงานชิ้นสำคัญ ๆ ก็จะมีส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติหน้าที่ได้ ทั้งนี้ รวมถึงการที่เจ้าหน้าที่บางส่วนมีความมุ่งหมายในการสอบแข่งขันคัดเลือกเป็นข้าราชการอัยการหรือตุลาการ การต้องไปปฏิบัติหน้าที่คู้มครองพยานในต่างจังหวัดเป็นเวลานาน ๆ อาจจะทำให้เจ้าหน้าที่เหล่านั้นเสียโอกาสบางอย่างในการเตรียมความพร้อมให้ดีที่สุดได้ด้วย

1.4 ความสามารถ ประสิทธิภาพและการฝึกอบรม

พบว่าเจ้าหน้าที่ทั้งหมดผ่านการฝึกอบรมหลักสูตรที่เป็นประโยชน์ต่อการปฏิบัติหน้าที่มาพอสมควรแล้ว เช่น หลักสูตรการอารักขาบุคคลสำคัญ, การใช้อาวุธปืน, การสืบสวนสะกดรอย เป็นต้น ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับเจ้าหน้าที่แต่ละคนว่ามีความตั้งใจในการฝึกอบรมมากเพียงใด และมีการทบทวนความรู้และการฝึกฝนอย่างสม่ำเสมอหรือไม่ เพราะเชื่อว่าเมื่อเกิดสถานการณ์จริงขึ้นมาแม้จะฝึกอบรมมาเหมือนกัน แต่ความสามารถและประสิทธิภาพในการจัดการกับปัญหาจะแตกต่างกัน

อย่างไรก็ตาม ยังมีบางเรื่องที่เจ้าหน้าที่ยังขาดการฝึกฝนอบรมอย่างเพียงพอ เช่น การปฐมพยาบาลเบื้องต้น เรื่องจิตวิทยา จิตสำนึกในการปฏิบัติหน้าที่ การต่อสู้ป้องกันตัวตลอดจนกฎหมายและระเบียบต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น เหล่านี้คือสิ่งที่จะต้องเพิ่มพูนให้กับเจ้าหน้าที่คู้มครองพยานต่อไปด้วย

2. ปัญหาด้านกฎหมายและระเบียบต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง

2.1 พ.ร.บ. คຸ່ມครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 และกฎระเบียบต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง

พบว่าระยะเวลาในการปฏิบัติหน้าที่คຸ່ມครองพยานไม่มีกำหนด เวลาที่แน่นอน ในบางกรณีต้องคຸ່ມครองเป็นเวลานานปี ทำให้เจ้าหน้าที่ที่คຸ່ມครองไม่สามารถปฏิบัติงานด้านอื่น ๆ ได้ เป็นการเสียโอกาสในแง่หนึ่ง และทำให้ผู้บริหารหน่วยงานเองเกิดอุปสรรคในการมอบหมายงานแก่ผู้ได้บังคับบัญชาที่ไม่สามารถรู้กำหนดเวลาของตนเองล่วงหน้าคร่าว ๆ ได้

ปัญหาต่อมาคือ มาตรการต่าง ๆ ตามที่ พ.ร.บ. คຸ່ມครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 กำหนดไว้ยังมีได้มีการนำมาใช้ในทางปฏิบัติเท่าที่ควร ไม่ว่าจะเป็นการเปลี่ยนชื่อ นามสกุล การ ปกปิดสถานภาพพยาน การเปลี่ยนที่พักอาศัย การจัดหางานให้พยาน เหล่านี้เป็นต้น เนื่องจาก พ.ร.บ. ดังกล่าวไม่มีการกำหนดรายละเอียดที่ชัดเจนในทางปฏิบัติไว้ เจ้าหน้าที่จึงต้องใช้ดุลพินิจในการปฏิบัติหน้าที่อยู่ตลอดเวลา

นอกจากนี้ เจ้าหน้าที่ที่จะปฏิบัติหน้าที่คຸ່ມครองพยานได้ต้องได้รับการประกาศจากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมให้เป็นเจ้าหน้าที่คຸ່ມครองพยานตามกฎหมายนี้เสียก่อน ดังนั้นในกรณีที่แต่ละหน่วยงานมีการหมุนเวียนอัตรากำลังหรือมีการบรรจุข้าราชการใหม่เข้ามา ก็ต้องรวบรวมรายชื่อเสนอรัฐมนตรีเพื่อประกาศแต่งตั้งต่อไป ที่ผ่านมามีปัญหาเกิดขึ้นคือไม่ปรากฏชื่อเจ้าหน้าที่บางคนในการประกาศแต่งตั้งซึ่งอาจเกิดจากปัญหาทางธุรการ ทำให้เจ้าหน้าที่เหล่านั้นไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่คຸ່ມครองพยานได้โดยชอบตามกฎหมาย ต้องรอการประกาศแต่งตั้งในรอบต่อไป

ประการสุดท้าย พ.ร.บ. นี้ไม่มีมาตรการรองรับในการคຸ່ມครองความปลอดภัยของพยานภายหลังจากที่พยานให้การเพื่อเป็นประโยชน์แก่คดีแล้ว ถ้าพยานไม่มั่นใจในความปลอดภัยของตนหลังจากที่การคຸ່ມครองพยานสิ้นสุดลง ก็อาจส่งผลกระทบต่อความร่วมมือของพยานที่ไม่เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพเต็มที่

2.2 การ Contact Out ระหว่างสำนักงานคຸ່ມครองพยานกับกรมสอบสวนคดีพิเศษ

พบว่า มาตรฐานในการกลั่นกรองพยานที่สมควรจะได้รับการคຸ່ມครองอาจแตกต่างกันไปในแต่ละหน่วยงาน ถ้าหากสำนักงานคຸ່ມครองพยานพิจารณาอนุมัติและส่งเรื่องมายังกรมสอบสวนคดีพิเศษมากเกินไป ก็จะทำให้กรมสอบสวนคดีพิเศษต้องจัดกำลังพลปฏิบัติหน้าที่คຸ່ມครองพยานเป็นจำนวนมากเช่นกัน ซึ่งเป็นการตัดทอนกำลังผลในการปฏิบัติหน้าที่อื่น ๆ ไปในตัว โดยที่แต่ละคนก็ย่อมมีหน้าที่รับผิดชอบงานอื่น ๆ ในกรมด้วย

อย่างไรก็ตามผู้ให้สัมภาษณ์บางคนก็มองว่าเป็นสิ่งจำเป็นที่กรมสอบสวนคดีพิเศษต้องทำการคุ้มครองพยานในคดีของตนเอง เนื่องจากเป็นเจ้าของคดีที่ต้องเก็บรักษาความลับ และรู้ข้อมูลเกี่ยวกับพยานมากที่สุด การปฏิเสธการคุ้มครองพยานหรือส่งต่อให้หน่วยงานอื่น ดำเนินการคุ้มครองพยานแทนจึงมีความเสี่ยงต่อเรื่องการรักษาความลับได้

3. ปัญหาเกี่ยวกับพยาน

3.1 ประเภทคดีที่พยานมีความเสี่ยงต่ออันตรายสูง

พบว่ามียพยาน 4 ประเภทคดีใหญ่ ๆ ที่เจ้าหน้าที่คุ้มครองพยานประเมินว่ามีความเสี่ยงต่อการถูกปองร้ายสูง และต้องเพิ่มความระมัดระวังเป็นอย่างยิ่งในการปฏิบัติหน้าที่ ได้แก่

ประเภทแรก คือ พยานในคดีอาญาที่มีโทษสูง และพยานในคดีอาญาที่เป็นความผิดอันยอมความไม่ได้ ผู้กระทำผิดจะมีเหตุจูงใจอย่างมากที่จะทำร้ายพยานเพื่อปกปิดการกระทำของตนและกระทำทุกวิถีทางที่จะไม่ให้พยานมาเบิกความซึ่งอาจทำให้ตนต้องถูกลงโทษจำคุกไปจนถึงประหารชีวิตได้

ประเภทที่สอง พยานในคดีที่ผู้กระทำผิดเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐ หรือเจ้าหน้าที่ตำรวจ พยานในคดีประเภทนี้หากศาลพิพากษาลงโทษ จะมีผลกระทบต่อตำแหน่งหน้าที่การงานของผู้กระทำผิดตลอดจนผู้ร่วมกระทำผิดซึ่งอาจมีตำแหน่งหน้าที่การงานสูงเป็นผู้บงการ ผู้กระทำผิดประเภทนี้มีอำนาจ และเป็นผู้บังคับใช้กฎหมายซึ่งอาจใช้อำนาจของตนในทางมิชอบในการข่มขู่หรือทำร้ายพยานได้

ประเภทที่สามเป็นพยานในคดีที่เกี่ยวข้องกับผู้มียอิทธิพล เป็นที่ยอมรับกันว่าสังคมไทยโดยเฉพาะในสังคมต่างจังหวัดนั้น จะมีบุคคลประเภทหนึ่งที่จัดว่ามีอำนาจ บารมี ฐานะทางเศรษฐกิจที่เป็นที่ยอมรับอย่างไม่เป็นทางการว่าเป็นผู้มียอิทธิพล ถ้าหากคนกลุ่มนี้เกี่ยวข้องกับ การกระทำความผิดอาญาพยานมักจะไม่กล้าให้ความร่วมมือกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ ดังนั้น หากมีการคุ้มครองพยานในคดีที่เกี่ยวข้องกับผู้มียอิทธิพลนี้ ก็มักจะสร้างความหนักใจให้กับเจ้าหน้าที่คุ้มครองพยานได้

ประเภทสุดท้าย คือพยานในคดีที่เกี่ยวข้องกับความมั่นคง พยานในคดีประเภทนี้ส่วนใหญ่จะเป็นผู้ร่วมกระทำผิดหรืออยู่ในขบวนการแต่ถูกจับกุมได้และกันตัวไว้เป็นพยาน ทำให้มีความเสี่ยงสูงมากที่จะถูกสมาชิกขบวนการที่โกรธแค้นมุ่งทำอันตรายเพื่อมิให้สามารถขึ้นเบิกความ เป็นพยานได้

3.2 คุณลักษณะของพยานในด้านต่าง ๆ

จากการศึกษาพบว่า ประเด็นสำคัญที่เป็นอุปสรรคต่อการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ คือ การที่พยานไม่ปรับตัวและวิถีชีวิตอันเนื่องมาจากความไม่เข้าใจหรือยอมรับแนวคิดหลักที่ว่าเมื่อเข้าสู่โครงการคุ้มครองพยาน วิถีชีวิตของพยานย่อมต้องได้รับผลกระทบและมีการเปลี่ยนแปลงอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ พยานบางคนยังคงยึดมั่นที่จะใช้วิถีชีวิตแบบเดิมก่อนหน้าที่จะมีการคุ้มครองพยาน ซึ่งบางครั้งก็เป็นอุปสรรคในการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่

อาชีพของพยานเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่มีผลกระทบอย่างมาก โดยพยานที่ไม่ได้ประกอบอาชีพจะเป็นพยานที่เจ้าหน้าที่สามารถปฏิบัติงานได้สะดวกกว่าพยานที่ประกอบอาชีพเป็นหลักแหล่งแน่นอน ยิ่งกว่านั้น ยังมีเงื่อนไขบางประการที่ทำให้เจ้าหน้าที่ทำงานลำบากขึ้นคือ พยานบางคนมีอาชีพที่ต้องเดินทางหรือพบปะคนจำนวนมาก เช่น ผู้รับเหมา นักข่าว นักเคลื่อนไหวทางการเมือง เป็นต้น กรณีนี้ก็จะยิ่งทำให้เจ้าหน้าที่ต้องคอยระมัดระวังมากขึ้น เพราะการที่พยานมีการเคลื่อนไหวบ่อย ๆ ก็ย่อมเพิ่มโอกาสในการถูกทำร้ายสูงเช่นกัน

คุณลักษณะอื่น ๆ ของพยานที่อาจเป็นอุปสรรคต่อการปฏิบัติหน้าที่ได้ เช่น พยานมีอายุมากพยานมีโรคประจำตัว ครอบครัวของพยานติดขัดต่อการทำงานของเจ้าหน้าที่ พยานสนิทสนมหรือพอใจการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่บางคนเป็นการส่วนตัวมากกว่าเจ้าหน้าที่คนอื่น ๆ พยานไม่เชื่อฟังคำแนะนำของเจ้าหน้าที่ เหล่านี้เป็นต้น ทั้งหมดนี้เป็นสิ่งที่เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติหน้าที่ต้องประสบและต้องแก้ปัญหาตามแต่ละสถานการณ์เป็นกรณี ๆ ไป

3.3 การที่ข้อมูลทางคดีหรือพยานปรากฏตามสื่อสารมวลชนต่าง ๆ

พบว่ากรณีที่ข้อมูลทางคดีหรือพยานปรากฏตามสื่อสารมวลชนต่าง ๆ ทำให้การปฏิบัติภารกิจคุ้มครองพยานซึ่งจัดเป็นภารกิจ “ลับ” เป็นไปด้วยความยากลำบากยิ่งขึ้น เนื่องจากฝ่ายตรงข้ามจะรู้ความเคลื่อนไหว และสามารถคาดเดาเหตุการณ์ล่วงหน้าได้ และอาจพยายามหาทางปกปิด ทำลายข้อมูลและ/หรือทำร้ายพยานได้ ซึ่งจะเป็นผลเสียต่อทั้งรูปคดีและต่อการรักษาความปลอดภัยพยานของเจ้าหน้าที่ที่กำลังปฏิบัติหน้าที่อยู่ในขณะนั้นอย่างมาก

นอกจากนี้การปรากฏตัวตามสื่อต่าง ๆ ของพยานอาจมีการให้สัมภาษณ์ที่เป็นการยั่วยุกระตุ้น หรือกดดันให้ฝ่ายตรงข้ามต้องดำเนินการอย่างหนึ่งอย่างใดลงไป โดยที่ฝ่ายตรงข้ามอาจไม่ได้ตั้งใจจะทำแต่แรกก็เป็นได้ ซึ่งไม่ว่าจะเป็นอย่างไร ผู้ให้สัมภาษณ์ทุกคนเห็นตรงกันว่า การปรากฏตัวต่อสื่อสารมวลชนนี้ไม่ควรเกิดขึ้นในขณะที่มีการคุ้มครองพยานซึ่งถ้าเกิดขึ้นจะส่งผลกระทบต่อการปฏิบัติหน้าที่อย่างยิ่ง

3.4 อิทธิพลของคู่ความฝ่ายตรงข้าม

พบว่าปัญหานี้ขึ้นอยู่กับความร้ายแรงของการกระทำผิด โทษที่ผู้กระทำผิดจะได้รับและตัวผู้กระทำผิด หากผู้กระทำผิดเป็นผู้ใช้อำนาจรัฐ เจ้าหน้าที่ของรัฐ หรือเป็นผู้มีอิทธิพลก็มีผลต่อการปฏิบัติหน้าที่คุ้มครองพยานอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ รวมทั้งตัวพยานเองเป็นประจักษ์พยานหรือไม่และมีความสำคัญหรือมีน้ำหนักเพียงใดด้วย อย่างไรก็ตาม จากการปฏิบัติหน้าที่ในช่วงเวลาที่ผ่านมาผู้ให้สัมภาษณ์ทั้งหมดยังไม่เคยถูกรบกวนจากอิทธิพลของคู่ความฝ่ายตรงข้ามในขณะที่ปฏิบัติหน้าที่คุ้มครองพยานอยู่

3.5 การอนุญาตให้พยานพกพาอาวุธ

ประเด็นนี้มีการหยิบยกขึ้นมาอภิปรายบ่อยครั้งเมื่อมีการกล่าวถึงการคุ้มครองพยานว่า ควรมีการอนุญาตให้พยานพกพาอาวุธ เช่น อาวุธปืนพก เพื่อป้องกันตนเองอีกทางหนึ่งด้วยหรือไม่ ประเด็นนี้ผู้ให้สัมภาษณ์ทุกคนที่ผ่านการปฏิบัติหน้าที่คุ้มครองพยานมาระยะเวลาหนึ่งเห็นพ้องกันว่าไม่สมควรให้พยานกระทำเช่นนั้น อันเนื่องมาจากเหตุผลหลัก ๆ 3 ประการ ได้แก่

ประการแรก การดูแลความปลอดภัยของพยานเป็นหน้าที่ตามกฎหมายของเจ้าหน้าที่ คุ้มครองพยานที่จะต้องกระทำโดยสุดความสามารถ ถ้าเจ้าหน้าที่ประเมินว่าสถานการณ์มีความเสี่ยงสูงก็ยิ่งต้องวางแผนรักษาความปลอดภัยให้ดีที่สุด และดูแลอย่างเข้มงวดเป็นพิเศษ มิใช่ผลึกภาระส่วนหนึ่งไปให้พยาน

ประการที่สอง เนื่องจากพยานมิใช่ผู้ที่ผ่านการฝึกฝนการใช้อาวุธมาก่อน หากให้พกพาอาวุธก็อาจเกิดอุบัติเหตุกับตัวพยานเองหรือกับเจ้าหน้าที่คุ้มครองหรือบุคคลอื่นได้

ประการสุดท้าย เนื่องจากพยานที่เข้าโครงการคุ้มครองพยานอาจคิดอยู่เสมอว่า จะมีคนมาทำร้ายตนจนเกิดความหวาดระแวง และอาจใช้อาวุธทำร้ายบุคคลอื่นโดยง่ายด้วยความเข้าใจผิดว่าจะมาทำร้ายตนก็เป็นได้

ส่วนที่ 4 ปัญหาสำคัญในการปฏิบัติหน้าที่คุ้มครองพยาน ของเจ้าหน้าที่กรมสอบสวนคดีพิเศษ

1. ปัญหาด้านธุรการและการเงิน

1.1 ขั้นตอนทางธุรการ

พบว่าในการปฏิบัติหน้าที่คุ้มครองพยาน ข้อมูลทุกอย่างที่เกี่ยวข้องกับพยาน รวมทั้งข้อมูลทางคดีเป็นสิ่งจำเป็นต่อการวางแผนการรักษาความปลอดภัยให้กับพยาน แต่ที่ผ่านมามากกว่าครึ่งของข้อมูลระหว่างพนักงานสอบสวนคดีพิเศษเจ้าของคดีกับเจ้าหน้าที่คุ้มครองพยานยังมีน้อยเกินไป เนื่องจากต่างฝ่ายต่างก็ต้องการรักษาความลับในการทำงานของตน ทำให้เจ้าหน้าที่คุ้มครองพยานไม่สามารถประเมินสถานการณ์ได้อย่างละเอียดถี่ถ้วน

อุปสรรคประการต่อมา คือ การปฏิบัติหน้าที่คุ้มครองพยานเป็นหนึ่งในการปฏิบัติงานระบบราชการที่ไม่สามารถหลีกเลี่ยงปัญหาที่สั่งสมมานานของระบบราชการไทยได้ นั่นคือ การมีขั้นตอนทางธุรการที่เป็นลำดับขั้นมากมาย การขออนุมัติปฏิบัติภารกิจและเดินทางไปราชการต้อง เริ่มตั้งแต่ระดับหัวหน้าชุดปฏิบัติการ ผู้อำนวยการส่วน ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้าน รองอธิบดี ไปจนถึงอธิบดีกรมสอบสวนคดีพิเศษ จึงจะทราบว่าได้รับอนุมัติให้ปฏิบัติหน้าที่หรือไม่ และเมื่อได้รับอนุมัติแล้วก็ยังต้องทำธุรการเรื่องอื่น ๆ ต่อไปอีก เช่น เรื่องเบิกอาวุธยุทโธปกรณ์ การยืมเงินทดรองราชการ การเบิกรถยนต์ การหาที่พักของเจ้าหน้าที่และพยาน เป็นต้น รวมความได้ว่ากว่าขั้นตอนทางธุรการและการเงินจะเสร็จสิ้นสมบูรณ์ต้องใช้เวลาไม่น้อย ทำให้บางครั้งเกิดกรณีที่เจ้าหน้าที่ต้องเดินทางไปปฏิบัติหน้าที่และสำรองเงินส่วนตัวออกไปก่อนด้วย ซึ่งโดยหลักการแล้วเป็นสิ่งที่ไม่ควรจะเกิดขึ้น

นอกจากนี้ขั้นตอนทางธุรการทั้งหมดที่กล่าวมา เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติหน้าที่คุ้มครองพยานยังต้องกระทำด้วยตนเองตั้งแต่การตั้งเรื่อง การส่งเรื่อง ไปจนถึงการติดตามเรื่อง โดยไม่มีหน่วยธุรการกลางที่คอยทำหน้าที่สนับสนุน ตรงนี้เป็นจุดหนึ่งที่สร้างความพะวักพะวงให้กับเจ้าหน้าที่โดยเฉพาะอย่างยิ่งถ้าเป็นกรณีต้องไปคุ้มครองพยานที่ต่างจังหวัดก็จะเกิดความไม่สะดวกต่อเจ้าหน้าที่ในการดำเนินการดังที่กล่าวมา

1.2 ค่าใช้จ่ายในการปฏิบัติหน้าที่

ในส่วนของค่าใช้จ่ายในการปฏิบัติหน้าที่คุ้มครองพยานนั้นพบว่าค่าใช้จ่ายตามที่กำหนดไว้ในระเบียบกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยค่าตอบแทนและค่าใช้จ่ายแก่พยาน สามัญ ภริยา

ผู้บุกรุก ผู้สืบสันดานของพยานหรือบุคคลอื่นที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2547 บางข้อเป็นอุปสรรคต่อการปฏิบัติหน้าที่ เช่น การกำหนดให้เจ้าหน้าที่ที่สามารถเบิกค่าที่พักอาศัยในการคุ้มครองพยานได้เท่าที่จ่ายจริงแต่ไม่เกินห้องละ 800 บาทต่อคืนและเป็นอัตราเดียวใช้บังคับทุกจังหวัดในประเทศไทย ปัญหาก็คือในบางพื้นที่ที่ค่าครองชีพสูง เช่น เมืองใหญ่ ๆ หรือจังหวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว ค่าเช่าที่พักอาศัยเพียง 800 บาทอาจไม่เพียงพอต่อการจัดหาที่พักอาศัยที่มีมาตรฐาน เจ้าหน้าที่อาจต้องอยู่ในที่ที่ไม่เหมาะสมและไม่สะดวกต่อการปฏิบัติหน้าที่ได้

ส่วนค่าดำเนินการของเจ้าหน้าที่ที่กำหนดไว้ 200 บาทต่อคนต่อวันนั้น ผู้ตอบคำถามบางคนเห็นว่าควรเพิ่มให้มากกว่านี้ เพราะค่าครองชีพในปัจจุบันสูงขึ้นกว่าเดิมมาก อีกทั้งภารกิจ คุ้มครองพยานเป็นงานที่เสี่ยงอันตรายและเสียสละ ควรมีค่าตอบแทนที่เป็นขวัญกำลังใจของเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานมากกว่าที่เป็นอยู่

1.3 การเบิกจ่ายงบประมาณ

ในการเบิกจ่ายงบประมาณในการปฏิบัติหน้าที่คุ้มครองพยานจะแบ่งเป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ ถึงงบประมาณซึ่งเป็นการเบิกจ่ายที่ต้องปฏิบัติตามขั้นตอนและระเบียบการเบิกจ่ายเงินงบประมาณประจำปี กับประเภทงบดับที่มีขั้นตอนการปฏิบัติที่น้อยกว่าแบบปกติเพราะเป็นงบปกติที่ใช้ในการปฏิบัติราชการที่ต้องมีลำดับชั้นความลับ ดังนั้น ถ้าเป็นการเบิกจ่ายงบประมาณการ คุ้มครองพยานแบบแรก จะต้องนำหลักฐานการเดินทางและใบเสร็จรับเงินต่าง ๆ ทั้งหมดที่ระบุชื่อเจ้าหน้าที่และที่อยู่กรมอย่างชัดเจนมาแนบส่งพร้อมรายงานการเดินทางด้วย แต่ถ้าหากเป็นงบดับจะเข้มงวดเรื่องใบเสร็จรับเงินน้อยกว่า และในบางกรณีก็สามารถใช้ใบรับรองแทนใบเสร็จรับเงินหรือใบสำคัญรับเงินมาแนบพร้อมรายงานการเดินทางก็ได้

การเบิกจ่ายงบประมาณแบบปกติจึงเป็นอุปสรรคต่อการปฏิบัติหน้าที่คุ้มครองพยานซึ่งเป็นภารกิจที่ต้องการการเก็บรักษาความลับและความคล่องตัวในการปฏิบัติงาน บางครั้งเจ้าหน้าที่ไม่ต้องการเปิดเผยตัวหรือที่อยู่แต่ก็จำเป็นต้องกระทำเมื่อถึงเวลาขอใบเสร็จรับเงินมาเพื่อเบิกงบประมาณ หรือถ้าต้องมีการโยกย้ายที่พักอาศัยเพื่อความปลอดภัยก็จะเป็นภาระของเจ้าหน้าที่ในการทำเอกสารทางธุรการเพื่อเบิกจ่ายค่าที่พักอยู่ตลอดเวลา เป็นต้น

2. ปัญหาด้านวิธีการปฏิบัติงาน

2.1 อัตราส่วนเจ้าหน้าที่ต่อพยาน

ผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่มองว่าไม่ควรกำหนดตายตัวว่าการคุ้มครองพยานต้องใช้เจ้าหน้าที่ 2 คน ต่อพยาน 1 คน ดังที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน แต่ควรพิจารณาสถานการณ์และความจำเป็นควบคู่กันไปว่าควรใช้เจ้าหน้าที่กี่คน ที่ผ่านมากกรณีเจ้าหน้าที่คุ้มครองพยานเพียง 2 คน จะทำให้เจ้าหน้าที่ทั้งคู่ทำงานติดต่อกันทุกวันโดยไม่ได้หยุดพักซึ่งจะส่งผลต่อความเหนื่อยล้าในการปฏิบัติหน้าที่ได้ง่ายเนื่องจากไม่มีการผลัดเปลี่ยนกำลังจนกว่าจะหมดรอบระยะเวลาการคุ้มครองของเจ้าหน้าที่คู่ นั้น ยิ่งไปกว่านั้นในกรณีที่เป็นครiminal เป็นคดีร้ายแรงถ้าฝ่ายตรงข้ามจะทำการโจมตีหรือทำร้ายพยานก็มีความเป็นไปได้สูงที่จะใช้กำลังคนมากกว่าเจ้าหน้าที่ที่มีแค่ 2 คน ดังนั้นจึงเป็นอีกประเด็นสำคัญที่ควรได้รับการพิจารณากันอย่างถี่ถ้วน

2.2 วิธีการคุ้มครองพยาน

จากการศึกษาพบว่า การปฏิบัติหน้าที่คุ้มครองพยานของเจ้าหน้าที่ส่วนปฏิบัติการพิเศษ กรมสอบสวนคดีพิเศษจะใช้วิธีส่งเจ้าหน้าที่ผลัดละ 2 คน ไปคุ้มครองพยาน ณ ที่พักอาศัยพยานหรือสถานที่ที่เจ้าหน้าที่จัดให้พยานอยู่โดยมีการเปลี่ยนผลัดทุก ๆ วงรอบที่กำหนดไว้ เช่น 7 วัน, 10 วัน, 15 วัน หรืออาจเป็นเดือนขึ้นอยู่กับตกลงกันของเจ้าหน้าที่และการอนุมัติของผู้บังคับบัญชา และ เจ้าหน้าที่ก็จะดูแลความปลอดภัยของพยานตามเงื่อนไขที่ทำกับพยานไว้ ซึ่งวิธีการแบบนี้มีทั้งข้อดีและข้อเสียกล่าวคือ

ข้อดีของการคุ้มครองพยานแบบหมุนเวียนเจ้าหน้าที่นี้จะทำให้เจ้าหน้าที่ไม่เหนื่อยล้าจนเกินไป ถ้าหากใช้เจ้าหน้าที่ชุดเดิมเป็นเวลานาน ๆ ก็อาจทำให้เกิดความเคยชินและนำไปสู่ความประมาทได้ และระบบนี้ยังทำให้เจ้าหน้าที่สามารถกลับเข้าทำงานอื่น ๆ ที่กรมในช่วงที่ไม่ได้ปฏิบัติหน้าที่คุ้มครองพยานได้อีกด้วย

ส่วนข้อเสียของระบบนี้ก็มียหลายประการเช่นกัน ได้แก่ ประการแรก ทำให้เกิดการเปรียบเทียบการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ที่อาจมีมาตรฐานการทำงานไม่เหมือนกันจนส่งผลต่อความสัมพันธ์ระหว่างเจ้าหน้าที่ด้วยกันเอง ประการที่สอง เมื่อมีการผลัดเปลี่ยนกำลังเจ้าหน้าที่ที่ไม่เคยไปปฏิบัติหน้าที่กับพยานคนนั้นมาก่อนก็ต้องเสียเวลาในการศึกษาข้อมูลทุกอย่างกันใหม่ เช่น เส้นทางการเดินทาง ภูมิประเทศ สภาพอากาศ วิถีชีวิตพยาน ฯลฯ เป็นต้น ทำให้การทำงานอาจไม่ต่อเนื่องในทีเดียว ประการที่สาม พยานเองก็อาจเกิดความสับสนด้านการวางตัว และการปรับตัวต่อเจ้าหน้าที่ที่ผลัดเปลี่ยนกันมานี้เช่นกัน นอกจากนี้ก็อาจเกิดปัญหาได้อีก

ว่าพยานสนิทสนมหรือชอบนิสยเจ้าหน้าที่บางคนเป็นการส่วนตัวจนมีความพยายามจะเป็นฝ่ายเลือกเจ้าหน้าที่คุ้มครองเองก็ได้ และประการสุดท้าย ช่วงที่มีการผลัดเปลี่ยนเจ้าหน้าที่นี้ถือเป็นช่วงรอยต่อที่อาจเป็นช่องโหว่ให้ฝ่ายตรงข้ามโจมตีได้ถ้าหากไม่มีการบริหารจัดการที่ดีและรัดกุมเพียงพอ

2.3 การกำหนดเงื่อนไขในการคุ้มครองพยาน

การกำหนดเงื่อนไขในการคุ้มครองพยานเป็นการทำความเข้าใจ 2 ฝ่ายระหว่างเจ้าหน้าที่คุ้มครองพยานกับพยานในเรื่องวิธีปฏิบัติในการคุ้มครองพยาน โดยคำนึงถึงหลักความปลอดภัยและการไม่จำกัดสิทธิเสรีภาพของพยานมากเกินไป ซึ่งจากการปฏิบัติงานที่ผ่านมาพบว่า การปฏิบัติตามเงื่อนไขจะเป็นไปอย่างเคร่งครัดในช่วงแรก ๆ แต่เมื่อผ่านไประยะเวลาหนึ่ง การปฏิบัติตาม เงื่อนไขก็จะเริ่มอ่อนลงไม่ว่าจะเป็นฝ่ายเจ้าหน้าที่หรือพยานก็ตาม สาเหตุส่วนหนึ่งเป็นเพราะความใกล้ชิดสนิทสนมที่เจ้าหน้าที่กับพยานมีเพิ่มมากขึ้นและความเคยชินในสถานการณ์ที่เป็นปกติโดยตลอดซึ่งสภาวะเช่นนี้มีผลอย่างยิ่งต่อการรักษาความปลอดภัยให้แก่พยาน

3. ปัญหาด้านอุปกรณ์เครื่องมือเครื่องใช้

3.1 รถยนต์

ในการปฏิบัติงานที่ผ่านมาพบว่า การคุ้มครองพยานรายหนึ่ง ๆ ก็จะมีการเบิกรถของทางราชการไปใช้ในการปฏิบัติภารกิจคุ้มครองพยานรายนั้นเป็นประจำ 1 คัน จนกว่าจะเสร็จสิ้นภารกิจ รถที่ใช้จึงเป็นคันเดิมตลอดเวลาแม้เจ้าหน้าที่จะผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนกันก็ตาม สิ่งนี้ทำให้เกิดปัญหา คือ การใช้รถคันเดิมอย่างต่อเนื่องอาจทำให้ฝ่ายตรงข้ามสามารถสังเกต ตรวจสอบ และติดตามได้โดยง่ายโดยเฉพาะอย่างยิ่งถ้าเป็นการปฏิบัติหน้าที่ในพื้นที่จังหวัดเล็ก ๆ ซึ่งการจราจรไม่หนาแน่น

นอกจากนี้สมรรถนะของรถยนต์ก็เป็นอีกประเด็นที่ควรพิจารณาทบทวน เนื่องจากที่ผ่านมาส่วนใหญ่ รถที่ใช้ปฏิบัติภารกิจคือรถกระบะ ซึ่งน่าจะคิดว่าถ้าหากมีเหตุการณ์ฉุกเฉิน เช่น การถูกลอบทำร้ายหรือการถูกติดตาม และต้องมีการพาพยานหลบหนี สมรรถนะรถยนต์ของเจ้าหน้าที่อาจไม่สามารถรับมือกับคนร้ายได้ดีพอก็เป็นได้

3.2 อาวุธ เครื่องมือเครื่องใช้ต่าง ๆ

จากการศึกษาพบว่าตัวอย่างทั้งหมดเห็นว่าอาวุธ เครื่องมือเครื่องใช้ต่าง ๆ เช่น ปืนพก เลื่อยเกราะ ปืนกลมือ ฯลฯ มีศักยภาพเพียงพอต่อการปฏิบัติหน้าที่แล้ว และขึ้นอยู่กับความรู้ความสามารถตลอดจนการฝึกฝนของเจ้าหน้าที่เป็นสำคัญ นอกจากนี้ ตัวอย่างบางคนเห็นว่าควรเพิ่มอุปกรณ์บางอย่างให้สมบูรณ์ขึ้นด้วย เช่น กล้องถ่ายภาพในเวลากลางคืน กล้องส่องทางไกล เป็นต้น

ส่วนที่ 5 แนวทางการแก้ไขปัญหา

กลุ่มตัวอย่างได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับแนวทางการแก้ไขปัญหาวัยหลายประการ ผู้ศึกษาสามารถรวบรวมได้ ดังนี้

1. ปัญหาด้านบุคลากร ควรจัดเจ้าหน้าที่ให้เหมาะสมกับคุณลักษณะของพยาน โดยเน้นย้ำให้เจ้าหน้าที่จัดสรรเวลาการปฏิบัติงานให้เหมาะสมและให้เจ้าหน้าที่ฝึกทบทวนความรู้ความสามารถของตนเองตลอดเวลา
2. ปัญหาด้านกฎหมาย กฎและระเบียบต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ควรให้ความรู้เกี่ยวกับ พ.ร.บ.คุ้มครองพยานฯ โดยละเอียดเพื่อให้เข้าใจและปฏิบัติไปในแนวทางเดียวกัน สิ่งใดที่เป็นปัญหาในทางปฏิบัติก็รวบรวมรายละเอียดเสนอผู้บังคับบัญชาเพื่อเป็นข้อมูลในการเสนอแก้ไขต่อไป
3. ปัญหาเกี่ยวกับตัวพยาน ควรจับประเภทของพยานตามความเสี่ยงและสถานการณ์ตามรูปคดี การนำเสนอข่าวเกี่ยวกับพยานควรจำกัดไว้ ไม่ให้กระทำเพราะไม่เป็นประโยชน์ต่อรูปคดีและเป็นผลเสียต่อการปฏิบัติหน้าที่
4. ปัญหาด้านธุรการและการเงิน ควรมีการประสานข้อมูลระหว่างพนักงานสอบสวนคดีพิเศษกับเจ้าหน้าที่คุ้มครองพยาน พนักงานสอบสวนคดีพิเศษควรสอบถามเจ้าหน้าที่คุ้มครองพยานก่อนมีการสั่งการใด ๆ ในเรื่องที่ยานร้องขอว่าเหมาะสมหรือสมควรให้กระทำหรือไม่ ควรมีการเตรียมการหรือลดขั้นตอนให้ทันต่อการปฏิบัติหน้าที่โดยกำหนดให้เป็นการเบิกงบประมาณแบบงบบลับ ค่าใช้จ่ายในการปฏิบัติหน้าที่ควรกำหนดให้สูงขึ้นตามค่าครองชีพที่สูงขึ้นในปัจจุบัน
5. ปัญหาด้านวิธีการปฏิบัติงาน เจ้าหน้าที่ควรมีหลักปฏิบัติและบรรทัดฐานเดียวกัน ควรเพิ่มอัตราส่วนเจ้าหน้าที่คุ้มครองต่อพยานให้มากกว่า 2 ต่อ 1 การปฏิบัติตามเงื่อนไขต้องเป็นไปอย่างเคร่งครัด

6. ปัญหาด้านอุปกรณ์เครื่องมือเครื่องใช้ ในบางกรณีควรใช้รถเช่าที่เปลี่ยนคันบ้าง โดยใช้รถที่มีลักษณะเรียบ ๆ ไม่สะดุดตาและมีการลับเปลี่ยนรถเป็นระยะ ๆ อาวุธเครื่องใช้ต่าง ๆ ต้องตรวจให้อยู่ในสภาพพร้อมใช้งานตลอดเวลา

นอกจากนี้ก็เป็นข้อเสนอแนะอื่น ๆ เช่น ผู้บังคับบัญชาควรให้ความสำคัญกับงาน คุ่มครองพยานมากขึ้น ควรมีการอบรมด้านจิตสำนึกในการปฏิบัติหน้าที่ ควรจัดให้มีเจ้าหน้าที่ สนับสนุนด้านต่าง ๆ ให้กับเจ้าหน้าที่ภาคปฏิบัติ ควรมีการประชุมในระดับส่วนราชการเพื่อวาง แนวทางในการปฏิบัติงานที่ชัดเจนยิ่งขึ้น เป็นต้น

ส่วนที่ 6 สรุปและอภิปรายผลการศึกษา

จากการศึกษาผู้ศึกษาเห็นว่า การปฏิบัติหน้าที่คุ่มครองพยานของเจ้าหน้าที่ ส่วนปฏิบัติการพิเศษ การสอบสวนคดีพิเศษเป็นลักษณะของการ “ลองผิดลองถูก” กล่าวคือ เนื่องจากเป็นหน่วยงานก่อตั้งใหม่ที่มีบุคลากรที่มาจากหลากหลายหน่วยงานประกอบกับการ ปฏิบัติหน้าที่คุ่มครองพยานก็เป็นเรื่องใหม่ของกระบวนการยุติธรรมของไทยเช่นกัน ทำให้การ ปฏิบัติหน้าที่คุ่มครองพยานนั้น เจ้าหน้าที่จำเป็นต้องริเริ่ม เรียนรู้ และแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นอยู่ ตลอดเวลา ปัญหาอุปสรรคที่เจ้าหน้าที่ต้องเผชิญก็มีทั้งที่มีสาเหตุจากตัวเจ้าหน้าที่เอง จากพยาน วิธีปฏิบัติงาน จากระบบบริหารจัดการ กฎหมาย ตลอดจนจากปัจจัยแวดล้อมอื่น ๆ ที่ล้วนส่งผล ต่อการปฏิบัติหน้าที่ได้ทั้งสิ้น

ปัญหาสามารถแบ่งเป็น 6 ประเภทใหญ่ ๆ ได้แก่ ด้านบุคลากร ด้านกฎหมายและ ระเบียบต่าง ๆ ด้านพยาน ด้านธุรการและการเงิน ด้านวิธีการปฏิบัติงาน และด้านอุปกรณ์ เครื่องมือในการปฏิบัติหน้าที่ ผู้ศึกษาและกลุ่มตัวอย่างเห็นร่วมกันว่าปัญหาที่เป็นเรื่องเร่งด่วนและ ควรแก้ไขก่อนปัญหาอื่น ๆ ก็คือ 3 ปัญหาหลังที่จัดว่าเป็นปัญหาสำคัญเนื่องจากส่งผลกระทบ โดยตรงต่อการปฏิบัติงานและเป็นเรื่องที่สามารถแก้ไขได้ด้วยระบบบริหารจัดการที่ดีภายใน องค์กรเอง

ถ้าหากเรานำทุกปัญหาอุปสรรคที่ได้จากผลการศึกษามารวมกันจะเกิดคำถามสำคัญ ขึ้นมาข้อหนึ่ง คือ อะไรคือมาตรฐานของการปฏิบัติหน้าที่คุ่มครองพยาน คำตอบที่ได้อาจแตกต่างกันไปขึ้นอยู่กับมุมมองและประสบการณ์ของแต่ละคน ผู้ศึกษาจึงเห็นว่าคงจะเป็นประโยชน์อย่าง ยิ่งถ้าหากมีการศึกษาเรื่องนี้อย่างแพร่หลายและนำข้อมูลที่ได้มาประมวลเป็นแนวทางปฏิบัติที่

เจ้าหน้าที่ผู้ต้องปฏิบัติหน้าที่คุ้มครองพยานสามารถศึกษาและนำไปประยุกต์ใช้กับภารกิจของตนเองได้

ประเด็นที่ผู้ศึกษาสนใจและเห็นว่าควรได้รับการอภิปรายอย่างกว้างขวางคือ การคุ้มครองพยานเป็นแนวคิดที่เรารับมาจากตะวันตกใช่หรือไม่ และปัจจัยพื้นฐานต่าง ๆ ของสังคมไทยมีอะไรที่เกื้อหนุนต่อการคุ้มครองพยานที่ดีและอะไรที่จะเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการปฏิบัติงานดังกล่าว จากการศึกษาในส่วนของกรทบทวนวรรณกรรมผู้ศึกษาเห็นว่า การคุ้มครองพยานเป็นสิ่งที่ประเทศทางตะวันตกริเริ่มปฏิบัติมาหลายสิบปีแล้ว ในขณะที่ประเทศไทยเพิ่งจะมีกฎหมายดังกล่าวในปีพ.ศ. 2546 ซึ่งส่วนหนึ่งก็เป็นผลมาจากกระแสโลกาภิวัตน์ซึ่งมีการปฏิสัมพันธ์ของประเทศต่าง ๆ ในโลกอย่างกว้างขวางที่ทำให้รัฐธรรมนูญฉบับปี พ.ศ.2540 ของไทยต้องบัญญัติให้มีเรื่องดังกล่าวขึ้นเพื่อพัฒนาและยกระดับกระบวนการยุติธรรมของไทยให้มีความก้าวหน้าและเป็นที่ยอมรับมากขึ้น จึงกล่าวได้ว่าเราน่าจะได้รับอิทธิพลในเรื่องนี้จากสังคมตะวันตกมาไม่มากนัก

สิ่งที่เป็นผลสืบเนื่องต่อมาก็คือแล้วปัจจัยพื้นฐานของเรามีผลต่อการคุ้มครองพยานอย่างไรบ้าง จากการศึกษาทำให้พบว่าสังคมไทยยังมีปัจจัยบางประการที่เป็นอุปสรรคต่อการปฏิบัติหน้าที่คุ้มครองพยาน เช่น ความเป็นรัฐเดี่ยวของไทยที่มีอาณาเขตจำกัดและการเดินทางเป็นไปโดยเสรีภาพและสะดวกสบาย การนำมาตราการบางอย่างในพ.ร.บ.คุ้มครองพยานในคดีอาญา มาใช้อาจไม่ได้ผลเท่าที่ควร เช่น การเปลี่ยนชื่อ การย้ายที่อยู่ให้พยาน เป็นต้น จะเห็นได้ว่าต่างกับบางประเทศ เช่น สหรัฐอเมริกาที่สามารถย้ายมลรัฐให้พยานพักอาศัยได้เพราะบางมลรัฐของประเทศสหรัฐก็มีพื้นที่ใกล้เคียงกับประเทศไทยแล้ว และนี่อาจเป็นหนึ่งในเหตุผลที่เรายังไม่ได้ใช้มาตรการต่าง ๆ ที่กำหนดในกฎหมายมากนัก

นอกจากนี้ประเด็นเรื่องวัฒนธรรมก็เป็นสิ่งที่พบว่าเป็นอุปสรรคต่อการปฏิบัติหน้าที่คุ้มครองพยานเช่นกัน เช่นลักษณะนิสัยเจ้าหน้าที่และพยานที่เป็นลักษณะร่วมกันของคนไทยคือความผูกพันกับท้องถิ่นที่อยู่ อาชีพที่ทำ วิถีชีวิตในชุมชน ตลอดจนการมีปฏิสัมพันธ์กันดูจะเคร่งครัดที่โอบาปราศรัยและอะลุ้มอล่วยซึ่งกันและกัน เหล่านี้เป็นตัวอย่างที่ทำให้บางครั้งพบว่าการปฏิบัติหน้าที่คุ้มครองพยานอาจดูไม่เป็นมืออาชีพเท่าที่ควร เช่นที่ปรากฏในการไม่เคร่งครัดเรื่องเงื่อนไขในการคุ้มครองพยาน เป็นต้น ทั้งนี้ยังรวมไปถึงประเด็นที่ว่า การคุ้มครองพยานเป็นภารกิจของภาครัฐที่ไม่สามารถหลีกเลี่ยงปัญหาของระบบราชการต่าง ๆ ที่สั่งสมมานานจนถือเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมข้าราชการก็ได้ เช่น ปัญหาขั้นตอนธุรการที่มากมาย ปัญหางบประมาณ ปัญหาเครื่องมือเครื่องใช้ไม่ทันสมัย เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม ถึงแม้จะประสบปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ แต่ภารกิจคุ้มครองพยานก็ยังเป็นสิ่งจำเป็นและควรได้รับการสนับสนุนและพัฒนาให้ดียิ่งขึ้น เนื่องจากเป็นส่วนสำคัญต่อการพิสูจน์ความจริงในคดีอาญาอันเป็นหัวใจหลักอันหนึ่งของกระบวนการยุติธรรม และยังเป็นการประกาศเจตนารมณ์ที่ชัดเจนของรัฐในการปกป้องคุ้มครองผู้ที่ต้องแสดงบทบาทพยานในคดีอาญาเพื่อต่อสู้กับปัญหาอาชญากรรมที่นับวันก็จะทวีความรุนแรงยิ่งขึ้น จึงเป็นการสมควรที่ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องจะร่วมกันเรียนรู้ปัญหาต่าง ๆ ดังกล่าวและช่วยกันคิดหาหนทางในการแก้ไขปรับปรุงและพัฒนาให้ดียิ่งขึ้นต่อไป